

تدوین نموداری کفایۃ الاصول

جلد ۲

مسلم قلی پور گیلانی

قلی پورگیلانی، مسلم، ۱۳۴۲ -

تدوین نموداری کفایة الاصول (جلد دوم) / مؤلف مسلم قلی پورگیلانی. — تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۸۵. ۴۰۸ ص.

ISBN: 964 - 335 - 824 - 0

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

جلد اول این کتاب را انتشارات اخلاق در قم سال ۱۳۸۲ چاپ نموده است.

کتابنامه: به صورت زیر نویس.

۱. آخوند خراسانی، محمد کاظم بن حسین، ۱۲۵۵-۱۳۲۹ ق. — کفایة الاصول — —
نقد و تفسیر. ۲. اصول فقه شیعه. الف. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س) — دفتر قم.

مؤسسه چاپ و نشر عروج. ب. عنوان.

۳۱۲ / ۲۹۷

BP۱۵۹ / ۸ / ۳ ک ۷۰۴۲۲۱۷

م ۸۲ - ۲۰۹۲۵

کتابخانه ملی ایران

کد / م ۲۰۵۴

مؤسسه چاپ و نشر عروج

□ تدوین نموداری کفایة الاصول (ج ۲)

○ طرح و نظارت: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س) - دفتر قم

○ نویسنده: مسلم قلی پورگیلانی

○ ناشر: چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س))

○ چاپ اول: ۱۳۸۶

○ شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

○ قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

خیابان انقلاب، بین فروردین و فخر رازی، فروشگاه مرکزی، تلفن: ۶۶۴۰۲۸۷۳ - دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵

خیابان انقلاب، تقاطع حافظ، فروشگاه شماره ۱، تلفن: ۶۶۷۰۱۲۹۷

خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری، فروشگاه شماره ۲، تلفن: ۶۶۹۵۵۷۳۷

حرم مطهر حضرت امام خمینی (س)، ضلع شمالی، فروشگاه شماره ۳، تلفن: ۵۵۲۰۳۸۰۱

کلیه نمایندگیهای فروش در استانها

نشانی الکترونیکی: pub@imam-khomeini.ir

مراکز پخش

مقدمه

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير خلقه محمد وآله الطاهرين

از شریف‌ترین و اساسی‌ترین علوم در حوزه علوم اسلامی، علم اصول فقه است، چرا که کلید استخراج تمامی احکام از منابع آن، در دست توانای این علم است. به برکت این علم افراد شایسته‌ای به منصب قدسی فقاہت و اجتهاد نایل می‌شوند و با قلم فقاہت، مسیر هدایت و گمراهی، و بهشت و جهنم را بر صفحه آشفته روزگار ترسیم می‌کنند. بدون این علم، حقیقت دین، مسخ می‌شود و از بالندگی به خمودی و تحجر سقوط می‌کند، در این صورت اسلام دینی خواهد شد، قشری، صوری و وامانده از ترقی و کمال که حتی از اداره بسیط‌ترین و عقب مانده‌ترین جوامع بشری عاجز خواهد ماند.

فقه که برنامه زندگی بشریت است و اصول فقه دو علم به هم وابسته‌اند؛ یعنی علم اصول مقدمه علم فقه و پایه و ریشه آن علم است، به طوری که فقه بدون آن، استقامتی نخواهد داشت.

این علم، یک علم دستوری و کاربردی است؛ یعنی علم دستور استنباط احکام است که روش صحیح استنباط احکام را از منابع فقه به ما می‌آموزد.

جرقه تکوین این علم، در قالب طرح بعضی از مباحث، همچون: آرام و نواهی، عام و خاص، نسخ، تعارض اخبار و اصول عملیه، برای نخستین بار توسط امام باقر العلوم علیه السلام حدود سال صد هجری، زده شد. پس از ایشان حضرت امام صادق علیه السلام از سال ۱۴۰ هجری، مسائل افزون‌تری از این علم را به شاگردان خود تعلیم فرمودند.

محقق والا مقام سید حسن صدر - اعلی الله مقامه - در کتاب نفیس «تأسیس الشیعة لعلوم الاسلام» می‌نویسد: نخستین کسی که برخی از مباحث علم اصول فقه را به طور

جداگانه به نگارش در آورد، هشام بن حکم شاگرد امام صادق علیه السلام بود. وی کتاب «الانفاظ و مباحثها» را در مباحث الفاظ که از مهم ترین مباحث علم اصول فقه است، نوشت. پس از وی، یونس بن عبدالرحمن شاگرد امام کاظم علیه السلام، کتاب «اختلاف الحديث» را در بحث تعادل و تراجیح نوشت. سلسله کتاب های اصولی مبسوط همچون «اصول آل الرسول علیهم السلام» نوشته سید هاشم بن زین العابدین خوانساری و «الفصول المهمة فی اصول الائمة علیهم السلام» نوشته صاحب وسائل و «الاصول الاصلية» نوشته سید عبدالله شبر حسینی که بعدها وارد بازار علم اصول فقه شد، تماماً به اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام بر می گردد. با توجه به این امر، نظر جلال الدین سیوطی مبنی بر وجود اجماع بر این که نخستین بار امام محمد بن ادریس شافعی در علم اصول کتاب نوشت، نادرست است.

نخستین عالم شیعی که کتابی مبسوط را به رشته تحریر در آورد و آرای او تا قرن ها مورد بحث محافل علمی اصولی بود، مرحوم سید مرتضی علم الهدی بود که کتاب «الذریعة الی اصول الشریعة» را نوشت. مرحوم بحر العلوم در فوائد رجالیه اش آن را اولین کتاب اصولی شیعه معرفی می کند، چرا که نوشته های قبل از او در حد رساله های اصولی بوده اند. سید مرتضی کتاب های اصولی دیگری نیز دارد، همچون «مسائل الخلاف فی الاصول» که ناتمام ماند، رساله ای در طریق استدلال و کتاب «المنع من العمل باخبار الاحاد». پس از وی شاگرد ایشان شیخ طوسی، کتاب مهم «عدة الاصول» را نوشت. و بدین ترتیب در اواخر قرن چهارم، علم مستقلی بنام علم اصول فقه وارد حوزه های علوم اسلامی شد. عظمت شخصیت و مقام علمی شیخ طوسی و کتاب های او به حدی بود که موجب شد سیر اجتهاد و تکامل آن تا حدود یک قرن متوقف گردد و علمای آن عصر به مقلدین شیخ طوسی لقب گیرند، تا این که ابن ادریس حلّی با نبوغ و قدرت فوق العاده علمی و اجتهادیش باب عظیم اجتهاد را برای دیگر بار گشود و با نگارش کتاب «السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی» فقه را وارد مرحله جدیدی از تکامل و صحنه های تضارب آرا نمود. ایشان بسیاری از مباحث و قواعد اصولی را در تحریر مبانی فقهی اعمال نمود، به طوری که استفاده از قواعد اصولی در مباحث فقهی رواج زیادی پیدا کرد.

در عصر بعد، محقق حلّی صاحب «نهج الوصول إلى معرفة الاصول» و «المعارج» بود.

پس از او شاگرد و پسر خواهر وی، علامه حلی راه او را ادامه داد و علم اصول را رونق بی سابقه‌ای بخشید. مهم‌ترین کتاب اصولی وی «مبادئ الوصول إلى علم الاصول» بود که شروح بسیاری را از فحول علمای امامیه متوجه خود ساخت.

تا حدود قرن دهم، کتاب‌های اصولی علامه حلی محور مباحث و دروس اصولی حوزه‌های شیعه بود، تا این‌که شهید ثانی کتاب ارزشمند «تمهید القواعد» را به حوزه‌های اصولی شیعه عرضه داشت. شخصیت دیگری که کتاب و آرای اصولی او در حوزه‌های شیعه تا عصر حاضر شهرت زیادی پیدا کرد، ابو منصور جمال الدین حسن بن زین الدین (متوفی ۱۰۱۱ هـ) فرزند برومند شهید ثانی؛ یعنی صاحب معالم بود. او عالی‌ترین کتاب اصولی عصر خود را که تاکنون از ارکان کتب درسی حوزه‌های علمیه شیعه بوده است، یعنی کتاب «معالم الاصول» را نوشت.

در قرن ۱۱ و ۱۲ هجری محور اکثر بحث‌ها کتاب «معالم الاصول» بود و کتاب اصولی مهمی در این دو قرن نگارش نیافت و شاید دلیل آن شیوع گرایش به اخبار و رواج سلطه اخباری‌ها بود. در نیمه دوم و حدود اواخر قرن ۱۲ هجری علامه محقق وحید بهبهانی، اصولی مقتدری که اجتهاد و فقاہت مرهون تلاش‌های مجذانه و مبارزه خستگی‌ناپذیر او علیه اخباری‌گری بود، قد علم کرد و با تدریس و تربیت شاگردان نابغه‌ای همچون اصولی چیره دست محقق رشتی معروف به میرزای قمی، علامه سید مهدی بحر العلوم و فقیه فحل شیخ جعفر کاشف الغطاء، طوفانی در حوزه‌های اصولی شیعه به پا کرد. محقق رشتی کتاب ارزشمند «قوانین الاصول» را که تا عصر حاضر از مهم‌ترین کتب درسی و تحقیقی حوزه‌های علوم اسلامی بود، نوشت. پس از او مهم‌ترین شخصیت اصولی در اواخر قرن ۱۳ هجری شیخ اعظم استاد الفقهاء والمجتهدین مرتضی انصاری بود. وی پس از فوت صاحب جواهر در سال ۱۲۶۶ هجری مرجعیت شیعه را پذیرفت. او صاحب مکتبی نو در اصول و فقه بوده و کتاب اصولی ایشان یعنی «فرائد الاصول» معروف به رسائل، هم‌اکنون نیز کتاب درسی و تحقیقی بی‌بدیل حوزه‌های علمیه است. آرای او هم‌اکنون محور آرای اصولی و سرمشق دروس خارج اصول در حوزه‌های علوم اسلامی است.

خدمت شیخ اعظم را به فقاہت شیعی و فقه امامیه، تنها خدایش می‌تواند پاداش دهد.

اللهم ارزقنی فهم آرائه و کتبه بجاه محمد و عترته الطاهرين. او در تقوا و ورع چنان بود که گویند، تالی تلو معصومین علیهم السلام بود.

عصر پس از وی عصر تحریر، تلخیص و تقریر نویسی شد. مهم ترین و قوی ترین ملخص این عرصه، فرزانه نامی ملا محمد کاظم خراسانی صاحب اثر ماندگار «کفایۃ الاصول» عمود خیمای دروس خارج اصول در حوزه های علوم اسلامی بود.

این نوشتار بر اساس دسته بندی و بیان آسان مطالب دشوار «کفایۃ الاصول» نگارش یافته است. در این مجموعه بیش از نود و پنج درصد مطالب «کفایۃ الاصول» واضح و روشن آورده شده است.

در میان اصولیون این عصر، فقیه و اصولی کبیر حضرت امام خمینی علیه السلام بنیانگذار نظام مقدس جمهوری اسلامی قرار دارد، که نبوغ بی نظیر ایشان در علوم فقه، اصول، عرفان، تفسیر و فلسفه و نیز در مسائل سیاسی و مدیریتی از او فرزانه ای بی بدیل ساخته است. به ویژه نوآوری های چشم گیر ایشان در علم اصول بر پژوهشگران این عرصه پوشیده نیست.

از این رو و با توجه به حق بزرگی که آن جناب بر حوزه های علمیه دارند، در این نوشتار تلاش کرده ایم تا برخی از نظریات اصولی ایشان را تبیین نماییم و در اختیار طالب محترم قرار دهیم.

امید است خداوند بزرگ این قلیل را از این قلیل به کثیری از خود قبول کند و پاداش عنایت فرماید.

والسلام علیکم

مسلم قلی پور گیلانی